

BYGGHERRENS ARBETSMILJÖANSVAR VID BYGGNADS- OCH ANLÄGGNINGSARBETEN

Det är i första hand byggherren som ansvarar för de uppgifter som arbetsmiljöansvaret vid byggnads- och anläggningsarbeten innebär. Byggherrens utökade ansvar för arbetsmiljön är unikt för just byggnads- och anläggningsarbeten.

Arbetsmiljöansvaret vid byggnads- och anläggningsarbeten regleras i 3 kap 6 § arbetsmiljölagen (1977:1160) samt i Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 1999:3) om byggnads- och anläggningsarbete med tillhörande ändringsföreskrifter.

Byggherren kan under vissa förutsättningar skriftligen avtala att en uppdragstagare ska ansvara för dessa uppgifter. I entreprenader där byggherren önskar ha en aktiv medverkan i projektet bör byggherren alltid behålla arbetsmiljöansvaret oavsett entreprenadform.

Vem är byggherre?

Den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete.

Vad räknas som byggnads- eller anläggningsarbete?

Både små och stora arbeten kan betraktas som byggnads- och anläggningsarbete. Reglerna om arbetsmiljöansvar gäller när byggnads- eller anläggningsarbete utförs yrkesmässigt och mot ersättning för tjänsten. Byte av tjänster betraktas också som ersättning.

Exempel på byggnads- och anläggningsarbete är:

1. schaktning
2. markarbeten
3. byggnadsarbete
4. montering och nedmontering av prefabricerade element
5. inredning eller installation av utrustning
6. ändringar
7. renovering
8. reparationer
9. nedmontering
10. rivning
11. löpande underhåll
12. periodiskt underhåll - måleri- och rengöringsarbeten
13. dränering
14. sanering

Det är inte bara utförandet av arbetena som omfattas av reglerna om arbetsmiljö utan även planeringen och projekteringen.

Innebörden av arbetsmiljöansvaret vid byggnads- eller anläggningsarbeten

Enligt 3 kap 6 § arbetsmiljölagen ska byggherren

- 1) under varje skede av planeringen och projekteringen se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet,
- 2) utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (**BAS-P**)
- 3) utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för utförande av arbetet (**BAS-U**).

Byggherrens ansvar specificeras närmare i Arbetsmiljöverkets föreskrifter med tillhörande kommentarer (se AFS 1999:3, 4 a - 9 §§). Som exempel kan nämnas:

- se till att viktiga faktorer för arbetsmiljön uppmärksammas och åtgärdas i den mån det går under planering och i projekteringen och i bygg- respektive bruksskedet.
- i vissa fall lämna en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket
- tillse att en arbetsmiljöplan upprättas innan byggarbetsplatsen etableras i de fall då det krävs en arbetsmiljöplan.
- tillse att nödvändiga anpassningar av arbetsmiljöplanen sker under arbetets gång.
- upprätta dokumentation som är av betydelse för säkerhet och hälsa vid arbete med drift, underhåll, reparationer, ändring och rivning av objektet.
- se till att viktiga faktorer för arbetsmiljön på byggarbetsplatsen följs upp under byggtiden.

När kan arbetsmiljöansvaret överlåtas till en uppdragstagare?

Enligt 3 kap 7 c § arbetsmiljölagen kan en byggherre genom ett skriftligt avtal överlåta arbetsmiljöansvaret till en uppdragstagare.

Det krävs

att uppdragstagaren har fått i uppdrag att självständigt ansvara för planering och projektering eller arbetets utförande, och

att det skriftligen har avtalats att de uppgifter som omfattas av arbetsmiljöansvaret enligt 3 kap 6 § arbetsmiljölagen och anslutande föreskrifter ska åvila uppdragstagaren vid utförandet av uppdraget.

Vad innebär självständighetskravet?

För att uppdragstagaren ska anses som självständig krävs att det är uppdragstagaren som styr och beslutar i byggprocessen istället för byggherren. Om byggherren blandar sig i planeringen och projekteringen eller utförandet kommer uppdragstagarens självständighet ifrågasättas och då bör byggherren själv bära ansvaret.

Exempel på fall då ansvaret kan överlåtas är:

- vid totalentreprenad (planering, projektering och utförande)
- vid generalentreprenad (endast utförande)

Ett bygg- eller projektledningsföretag kan i vissa fall också anses som en självständig uppdragstagare. Det krävs dock att byggherren tecknar avtal med bygg- eller projektledningsföretaget i fråga som i sin tur tecknar avtal med entreprenörerna och att företaget även har det ekonomiska ansvaret.

När bör/kan arbetsmiljöansvaret inte överlåtas till en uppdragstagare?

I entreprenader där byggherren önskar ha en aktiv medverkan i projektet bör byggherren alltid behålla arbetsmiljöansvaret oavsett entreprenadform.

Vid en delad entreprenad anses självständighetskravet inte uppfyllt eftersom entreprenören då endast har ansvar för viss del av arbetet.

Om uppdragsavtalet endast avser utförandet av arbetet, som är fallet vid en utförandeentreprenad, kan byggherrens arbetsmiljöansvar endast överlåtas i de delar som avser utförandet. Byggarbetsmiljöansvaret för planering och projektering kan alltså inte överlåtas till entreprenören vid en utförandeentreprenad.

Hur gör man för att överlåta arbetsmiljöansvaret?

För att en överlåtelse av arbetsmiljöansvaret ska vara giltig krävs att byggherren har:

- 1) träffat ett avtal som innebär att uppdragstagaren självständigt ska utföra visst arbete i byggprocessen,
- 2) träffat ett särskilt avtal med uppdragstagaren om att byggherrens arbetsmiljöansvar för de uppgifter som uppdraget avser ska flyttas över på uppdragstagaren.

Överlåtelsen av ansvaret kan regleras som ett särskilt avtalsvillkor i uppdragsavtalet/entreprenadkontraktet. Överlåtelsen bör däremot inte ske i administrativa föreskrifter.

Vilka konsekvenser får en överlåtelse av arbetsmiljöansvaret?

Om arbetsmiljöansvaret överlåts till en självständig uppdragstagare innebär det bland annat att ansvaret för byggarbetsmiljösamordnarens uppdrag överflyttas på uppdragstagaren i den del som ansvaret överlåts. Arbetsmiljöverket kan alltså inte vända sig mot byggherren avseende brister i utförandet av byggarbetsmiljö-samordnarens uppgifter förutsatt dessa

uppgifter omfattas av det arbetsmiljöansvar som överlåtits. I den del som ansvaret inte kan/har överlåtits har byggherren dock alltid kvar ett back-up ansvar även om han utsett en extern byggarbetsmiljösamordnare.

Om byggherren har överlåtit arbetsmiljöansvaret har denne inga möjligheter att ingripa alternativt neka till av uppdragstagaren föreslagna arbetsmiljöåtgärder. Om uppdragstagaren inte utan byggherrens inblandning kan styra projektet uppfylls inte självständighetskriteriet och Arbetsmiljöverket kan komma att flytta tillbaka ansvaret på byggherren.

Kan byggherren återta arbetsmiljöansvaret?

Om uppdragstagaren missköter sitt uppdrag avseende ansvaret för arbetsmiljön utgör det ett kontraktsbrott och det kan då bli aktuellt att ta tillbaka ansvaret. Arbetsmiljöverket kan dessutom flytta arbetsmiljöansvaret mellan byggherren och uppdragstagaren i endera riktningen om det finns särskilda skäl. Som exempel kan nämnas om byggherren lagt sig i uppdragstagarens planering eller utförande på ett så ingripande sätt att uppdragstagarens självständighet kan ifrågasättas.